

УКРАЇНСЬКА

ПРЕСОВА

СЛУЖБА

ВИДАННЯ ГОЛОВНОЇ РЕДАКЦІЇ.

Ч. 25.

2 грудня 1940 року.

НЕВЖЕ ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО ?

Впадає в вічі поділ нашої історії на періоди, що творять для себе наче одну цілість. І княжа доба й козацька представляють собою щось одне. Простудіювавши на тлі цілої нашої історії події і життя українського народу останньої сотні літ, доводиться ствердити, що безперечно започаткувала вона подібну добу, як попередні.

Вершком попередніх періодів був завжди /бо йнакше не могло бути/ стан найбільшої натуги нашого власнопідметного національного ставання, стан, який находив свій зовнішній вислів у могутності й блиску наших держав і їх форм. Володимир Великий та Ярослав Мудрий в першій добі, Богдан Хмельницький у другій добі були не тільки сильними індивідуальностями, але в першу чергу символами маєстату держави, символами того, що переростає часове й індивідуальне, а хоче бути вічним, символами певних начальних норм, без яких поняття "держава" стає мряковинням байки, візією поета, але не конкретною реальною величиною, яку треба здобути й удержати.

Бо держава це перш усього поняття правне. Повстання держави це факт, який негайно мусить найти своє правне оформлення в законах, бо це факт правного порядку. Проблема влади в державі, проблема державного устрою, провладу - це все мусить мати своє відзеркалення в законах, а зміна законів може наступити знова тільки легальним шляхом. В протилежному разі, коли б прийняти іншу думку, треба згори попрацювати з можливістю існування держави. Навіть тоді, коли б держава "повстала", питання її упадку було б питанням найближчого часу. Забрало б тоді порядкуючого чинника, а вирішною стала б думка поодиноких людей, які майже ніколи не викажуть однозгідности. Наступить тоді боротьба всіх проти всіх і неминучий упадок.

Автім: відчуття й почуття якогось правопорядку це прикмета політичної зрілості жити в державній організації. Це, між іншим, одна з прикмет, яка каже нам зачислити себе духово до Західньої Європи, а не до євразійського комплексу. Ось такі засади лежали в основі задумів державного будівництва в час вершків розвитку княжої й козацької доби. Вони з'явилися нескоро. Довголітній досвід державного керівництва подиктував їх, а життєва konieczність підняла їх до висоти незмінного закону!

Ясна річ, згадані засади стали зовсім безпредметні з тією хвилиною, коли серед українського народу переставали жити ідеали власнопідметного існування й коли ми ставали сліпою масою, яку одні зачисляли до недопольщених москалів, а другі до недомосковлених поляків. Літами такого найглибшого, майже мертвецького сну, була друга половина 13 сторіччя.

Потім наступає пробудження, зразу на літературному полі. З тієї точки бачення можна б справді назвати потягнення Котляревського, що важився писати літературні твори народною, "хлопською" мовою, революційним кроком. Та ні він ні його однодумці цим зворотом до простолюддя не потрапили видвигнути гасел політичної окремішности. Те, що вони творчістю своєю здобули, це перш усього окремішність культурна.

З перспективи одного сторіччя можемо вважати здобутки літературного відродження одним зі звен нашого відродження взагалі. Це просто національне пробудження.

Від літературного пробудження до політичного відродження пролетів добрий шмат часу, проминув і добрий шмат дороги. В часі довгого того шляху споглядалася наша національна особовість немов нелітня дитина, намагаючись схопити рівновагу. Плила вона, звичайно несена чужими водами. Були лиш одиниці, що виростили в сильні індивідуальності й не вагалися плисти проти води. Загалом занурювався то в неокреслених усеславянських ідеалах, то в народницькій сентиментальності то знову в утопічно-соціалістичних візіях.

Всі ці ідеї по своїй суті не були наші. Вони плили з чужих джерел і до чужого моря. Коли мимоходом попадали і в наш народ, то своєю рвучкістю захоплювали елемент, що тужив за чимось новим, і несли далі. А той елемент то не якісь покидьки українського народу, але його тодішні кращі сини. Вони не впадали в струю силою своєю апатії, безвладности, а шукали чогось, думали, і побачивши ідеї, що їх несли струя, щиро захоплювалися новими гаслами, приходили до ідеї, щоб добровільно їй служити. І коли це робили, то /бодай здебільша/ не тому, що поповнювали свідомо акт зради. Вони це робили, бо хотіли жити!

Так може ми мусіли перейти той шлях?

Ми не мусіли, але коли вже так сталося, то це не випадок. Людина зо своїм приходом на світ не приносить ясних власних цілей, не робиться відразу мудрецем ні політиком. Навіть у хлоп'ячому віці, який дозволяє їй уже мати якісь свої погляди, щиро захоплюватись ними, вона не має ще власних поглядів. Вона так легко ще підпадає чужим постороннім впливам, хоч і мало коли здає собі з цього справу. Людина стає в повному того слова значенні людиною, коли отворить очі на нутро своєї внутрішньої свідомости й почує своє власне Я.

Такий шлях переходить теж народ, що будиться з глибокого сну. Він теж переходить шлях внутрішньої несвідомости, він теж підпадає під впливи чужих ідей, захоплюється ними й тим засвідчує, що він живе, хоч повним підметом не є. Стає ним тоді, коли почує в грудях своїх те сильне Я, що ставить його як протиставлення до всіх чужих сил оточення! Тоді він відзискує свою підметність, ставить собі самий цілі й змагає до них.

Так було у нас, коли на переломі останніх двох сторіч сподвижники політичної думки висунули засаду незалежности. З тією хвилиною звільнилися ми від накинених вязів, почали самі жити, самі думати й самі про свою судьбу становити. Тоді повстали наші політичні ідеали й змагання за них.

Дехто міг би порівнювати 1918-20 р.р. до Хмельниччини й вважати їх вершом нашої доби. Те, що наступає по них, це стадія упадку. Та не так воно. Вперта боротьба, яка на українських землях ув останнім двадцятиріччі так розгорілася, а зокрема в 1939 р. у найдальшій закутині наших земель, вказує на те, що наше, таке власне, внутрішнє національне Я з небуденною силою кричить і ділами засвідчує, яких форм життя воно прагне. Своє політичне дозрівання позначає воно в твердій зорганізованості, віддачі особистого на користь загальному, а перш усього присвоєнням і закріпленням твердих начальних законів, основних норм, які були такі важливі Володимирові, Ярославові й Богданові Хмельницькому в їх державному будівництві.

Та залишаються або з'являються нові на сучасному нашому горизонті люди, що цих основних засад не визнають, що роблять і хочуть далі робити організований суспільний терен полем свого "брикання". Невже все нове й нове нехтування тих норм має бути симптом нашого завмирання і закінчування доби? Невже маємо від початку зачинати четверту добу?

Ні, неможливо дозволити на це! Дисципліна, правопорядок, тенденція гуртування - це вже наші досягнення й їх ми не завалимо! Ми не сміємо завертати зо шляху! Коли після довгих і важких трудів маємо продовжувати будувати, то хай воно буде схоплене в закони, в норми. Жиймо так, немов би ми були вже на своїм. Будуймо не часове, але вічне!

А.Б.

СОЦІАЛЬНИЙ ГНЕТ У СОВЕТАХ.

Утиск робітника в країні "диктатури пролетаріату" прибирає чимраз важчих форм. Робітникові збільшено кількість годин праці на добу та збільшено на один день робочий тиждень. Тепер до цього всього знесли працю на три зміни а завели на дві, збільшуючи при цьому виробничу норму. Наскільки її збільшено, видно з тих пояснень, які дає советська преса до нового розпорядку. Мовляв, дві зміни праці виявилися тому конечні, бо звичайно робітник не годен виконати своєї норми в осьми годинах; виробляє її в десять годин, а то й більше. Значить тепер норму збільшено аж настільки, що робітник за дві зміни мусить виробити більше, чим досі за три.

Практично це означає жорсткий визиск робітника. Стосування стахановських або т.зв. швидкісних метод продукції та т.зв. соціалістичного змагання прибирає все більших і більше насильних форм. Це останнє виглядає так, що дві рівнорядні господарські одиниці заключають поміж собою своєрідний договір, якого змістом є те, що вони зобов'язуються досягнути такі то й такі цифри на протязі окресленого часу. Так напр. у гірництві змагаються зі собою: зміна зо зміною, дільниця з дільницею, шахта з шахтою, трестіз трестом, цілі комбінати ведуть поміж собою змагання, ба, що більше, весь Донбас змагається з Криворіжжям а все українське гірництво з гірництвом Грузії й т.д.

З "Комуніста" довідуємося, що наслідком усіх нових і посиленних давніх метод, большевицькі експлуататори надіються небаром піднести середній місячний видобуток вугілля на одного робітника в Україні до 34 тони замість 24 тонн в 1939 році. Ця ж газета пише: "За останніх 12 років в СССР вироблено більше 110 мільйонів тонн чавуну. На кінець третьої п'ятирічки заплановано виплавити по СССР 22 млн. тонн чавуну, 28 млн. сталі. З цієї кількості на Україну припадає приблизно половина. Знову ж "Правда" пише: "Криворізький залізнорудний басейн - основна сировинна база південної чорної металургії: він дає 60 - 65 відсотків руди, з числа руди цілого СССР". Так отже бачимо з цих відсотків, в якій мірі нові експлуаторські заходи вдарять власне по українському робітникові.

Всеж, чи вдасться большевикам, настільки піднести продукцію як вони бажали б, доводиться сумніватися. Бо господарська машина СССР має низку невилічливих хворіб, які разпораз виникають то тут то там і не найшлося досі на них лікарства. А тому, що в умовах советського етатизму все господарство творить одне ціле, то денебудь вирине хвороба, починає недомогати цілий організм. Ось як виглядає цей стан у малому вирізку, що його малює нам "Комуніст":

Хромає гірництво на вугільному й залізному відтинку. Це має свої відемні наслідки на продукцію ливарно-сталеварних заводів, а далі на всю тяжку й інші промисловість. Але при тому кожний завод має питоми собі слабощі. Ось що пише згадана комуністична газета на цю тему: "В Кремендзьську вивершується будівництво заводу важкого варстатобудування, який постачатиме устаткуванням чорну металургію... Але освоєння діючих цехів затягується: основна причина цього - погана робота технольогічного відділу. Робочі рисунки, інструменти, прилади подаються несвоєчасно. Часто змінюється порядок технольогічного процесу: за останні чотири місяці таких змін було 27. І це тоді, коли рисунки вже подані в цехи і за ними обробляють деталі. Ось один із багатьох фактів. Майстер механічного цеху ч.2. одержав технольогічну картку на оброблення кареток швидкостей. В ній зазначалось, що каретка має довжину сім метрів: фактично ж каретки були задовжки 3,5 метра. Далі за карткою необхідно обробляти одночасно 5 кареток, тоді як на столі стругального варстату вміщається тільки одна каретка. Працівники технольогічного відділу відірвані від виробництва, майже не бувають в цехах. Не гаразд з якістю виробів. Тут уже винні в основному відділ технічного контролю і його начальники. Роль контролерів зведена лише до реєстрації браку. Не тільки не виявляється причини браку, а часто навіть і самі бракороби лишаються непоміченими"...

Ось такий "закон" советського господарства: експлуатують, тиснуть, виголоджують - а все це ні нащо, бо економіка кульгає й кульгає. Тому й новим методам тієї експлуатації, про які вище мова, призначено утискати людей без ніякої прорції між ^{по}ліхом, яке ^{вони} мусять терпіти, й наслідками для цілої економіки...

ПРОБЛЕМА АРАБІЇ.

Вже на початку ХХ. сторіччя араби видвигнули гасло: "Арабія для арабів". Але де є межі Арабії? Властива Арабія - це великий півострів аж до прилеглого султанату над Іранською затокою. Тільки від сходу й півночі, від Іраку й Анатолії, ясно відмежовують арабську територію високі гори. Арабський краєвид, це часто тільки вузькі, надбережні полоси з пристанями, що мають старовинні назви, або величезні пустелі з квітучими оазами та містами на врожайних долинах, що тягнуться здовж річок і потоків. За ними знова простягаються непроглядні пустелі, що в них тільки кочовничі племена бедуїнів можуть ще знайти якусь поживу. Всі арабські краї мають у великій мірі спільну долю, але вони не мають самі в собі спільного осередку ~~спільно~~

Під релігійним і культурним оглядом, спільну долю арабів відзначає іслам, окрім інших побічних релігійних форм. Політична доля арабів залежна від геополітичного положення Арабії, що служить помостом між Єлизьким і Далеким Сходом, та між Середземним морем й Індійським океаном. До якої міри Арабія лежить у перехресному вогні європейських великодержав - відомо. Доля Єгипту, що з усіх арабських країв виказує найсильнішу самосвідомість, залежить від довшого вже часу від Суєцу. Корисне географічне положення досі все було для Єгипту тільки тяжкою гіпотекою. В безнастанній, тисячелітній боротьбі, оборонні сили Єгипту сильно розвинулися, та всежтаки остаточної перемоги їм ще не судилось досягнути. Криваві визвольні змагання в Єгипті, Палестині, Сирії, Іраку, лявірування й гра за лаштунками володарів арабського півострова, всякого роду союзи й договори позначають ув останніх десятиріччях початок історичного зудару між "неісторичним" досі арабським Сходом і - Заходом. Майже кожне десятиріччя в інший спосіб інтерпретує "арабське питання", що його ще ані разу досі не розв'язано.

Поверховне розглядання ситуації могло б довести до переконання, що положення арабів безвиглядне. Відомо, багато промовляє за тим, що ще не настав безпосередньо той час, коли велика Арабія в правдивій рівноправності стане побіч усіх європейських держав. Але з хвилиною, як арабський світ пізнав, до якої міри його випередив Захід, що ще перед якими 100 роками ледви чи під військовим оглядом мав над арабськими народами перевагу, а тепер цю перевагу черпає передусім із господарського й технічного розвитку, - араби намагаються це випередження наздігнати.

Гаслом стала модернізація, "європеїзація", і що більші вона має успіхи - залежні очевидно від культурних і географічних передумов поодиноких арабських країв - тим більше помічується скріплення арабської національної свідомости. Повстав уже навіть своєрідний націоналістичний рух, що його ідеологічним завершенням є домагання творити Велику Арабію. Так принаймні уявляють собі розв'язку "арабської проблеми" молоді араби, особливо ті, що частинно студіювали в європейських високих школах. Немає сумніву, що нині в цілій Арабії нуртують ще й численні інші думки, часто під більшим або меншим впливом Європи - так, що в цілості вони загальний образ тільки при-темнюють.

Ці нові націоналістичні ідеї в Арабії, що ще перед світовою війною при них не тільки ніхто не чував, але й не думав, готові в відповідному часі поважно заважити на долі арабських народів. Та всежтаки немає сумніву, що арабські верстви, що прагнуть і змагають до Нового, нині ще дуже незначні. Передусім ще в ніякому арабському краї не вибилася якась провідна індивідуальність, що подібно як Кемаль Ататюрк у Туреччині, чи Реза Шах ув Ірані, показала б свою сильну руку, та мостила б шлях Новому, коли треба, то й силою.

УКРАЇНЦІ В ГЕН. ГУБЕРНАТОРСТВІ.

Греко-католицька церква на Лемківщині.

Теж і ця церква зажила в Ген. Губернаторстві новим життям. За польських часів напались польські чинники використати Апостольську Адміністрацію для Лемківщини для роз'єднання й денационалізації тамошнього українського населення. Тепер, хоч і залишився надалі Ап. Адміністратором о. Медвецький, з переконання противник українства, але становище його заступника обняв відомий український духовний діяч о. ректор О. Малиновський. Канцлером Адміністрації став на місце українського Секретаря Скержинського, якого усунули, о. др Богдан Липський, а о. Вілоскурський та о. Думанський. Сьогодні Адміністрації підлягає 9 деканатів з 121 парохіями і 203 селами (секретарями)

Організаційне життя.

Український Допомоговий Комітет у Холмі відкриває школу українського народного мистецтва й мистецького промислу з такими відділами: малярсько-декораційним, малярсько-іконописним, різьбарським, ткацько-килимарським ганчарсько-керамічним. - Головна Жіноча Секція в Кракові влаштовує курс для організаторок українського міського й сільського жіноцтва, що триває понад 3 тижні. - Український Центральний Комітет у Кракові організує при всіх місцевих Допомогових Комітетах та Делегатурах т.зв. комісії міста для справ українського купецтва, ремісництва та промислу. Ці комісії будуть переводити реєстрацію, дошкільні курси і т.д. Їх важливість видно хоча б з того, що на терені Ген. Губернаторства є прибіл. 1600 українських ремісників.

Національний рух.

Низка сіл на Сяніччині, Галигородщині й других повітах зах.окраїн вперше святкувала цього року Листопадові Роковини, яких не дозволяв польський режим. Святкування відбувалися в рямцях церковних служб і академій та походів. - В селі Крапній на Лемківщині основується перша на землях у Ген. Губернаторстві українська кооператива здоровля. - Село Набріж у Томашівщині одне з тих сіл, що найбільше потерпіли під час польського панування. В селі живе до 50 укр. родин, 30 % мешканців села, а решта мазури з заходу та зденационалізовані кол. українці. Тепер тут повсталася українська школа, читальня, кооператива, влаштовуються відчити та аматорські вистави.

Економічне життя.

Кооператива "Український Консум" у Кракові, що має біля півтори тисячі членів, обслуговує до 3000 осіб харчевими продуктами. - Український Кооперативний Банк у Сяноці, що існує ще з польських часів, збільшив значно за останні часи запасний фонд, уділи, вкладки й позички. Загальний оборот банку виносив в 1940 році по кінець вересня 3 і пів мільйона золотих.

Українське жіноцтво.

Після того, як у Кракові повсталася при відділі культ. праці при Укр. Центр. Комітеті Головна Жіноча Секція, почалася організація жіноцтва в терені. Тепер існує уже 8 Окружних Жіночих Секцій, а то: в Люблині, Замісті, Томашеві, Грубешеві, Белзі, Холмі, Володаві й Ряшеві. Далі будуть організуватися такі секції й на Підляшшу, Лемківщині та Посянні. "Краківські Вісті" мають окрему жіночу сторінку, де появляються цікаві статті про плани праці українського жіноцтва, яке попри свої завдання як жінок та матерей, хоче присвятити свою увагу таким ділянкам організованої суспільної праці, як культурно-освітня діяльність, суспільна опіка, господарська діяльність і окремим завданням на час війни: санітарна ділянка й т.п.

Бібліографія.

Інж. М. Сціборський: УКРАЇНА В ЦИФРАХ. Статистична студія території, населення й народного господарства. 1940 рік. Накладом Українського Національного Об'єднання Канади. Друком "Нового Шляху". 43 сторінки великого формату.

В передмові до своєї праці інж. Сціборський пише м.ін.: "В цій студії ми поставили собі завданням дати з відповідними поясненнями статистичний огляд території, населення й народного господарства України. Читачеві, що не звик оперувати статистичним матеріалом, наша студія може спочатку видатися сухою й нецікавою. Але хай пересилить він свою нехоть до цифер і завдасть собі труду уважніше над ними застановитися. І вони заговорять із ним живою мовою - відкриваючи, як на екрані, прецікавий образ України, що виповнить його почуттями сили й гордості. Тоді пізнає він не на словах, а на підставі фактів і наукових доказів, що наша батьківщина - це країна величезних, невичерпаних потенцій, яка має всі дані для того, щоб стати однією з найбільших потуг серед великих державних націй світу".

Цю свою обіцянку автор сповняє якнайкраще. "Україна в цифрах" розпадається на наступні розділи: Територія й населення, Економічні ресурси, Промисловість, Сільське господарство, Висновки. В цих розділах інж. Сціборський подає звязку цифри й дані про Україну, як гео-економічну одиницю. Плястику образу й переконливість висновків автора дуже добре підсилює порівняльний цифровий матеріал про інші країни світу. Деякі статистичні дані найновіші, бо з 1939 року.

Автор не обмежується тим, щоб подати самий об'єктивний матеріал, а приходить на кінці книжки до ряду висновків і перспективних міркувань, пишучи м.ін.: "Коли в деяких країнах Європи стає актуальним питання переіндустріалізації й перепродукції, що викликають економічні кризи, то для України - в умовах її державної самостійності - рішальним завданням стане переорганізація народного господарства в напрямі гармонійного розвитку всіх тих індустриальних галузів, без яких держава в сучасній добі міжнародних економічних і політичних відносин не може бути справді незалежною! Далі затворнене питання аграрного перенаселення: "Цю проблему - пише автор - можна буде розрішити відповідною аграрною політикою, а зокрема, шляхом інтенсифікації сільського господарства. Але ця інтенсифікація стане економічно можливою тільки при умові п'янової індустріалізації країни. Річ очевидна, що советська "індустріалізація" ніколи не розрішить життєвих завдань українського народного господарства! Побудована на хижачькому використанні економічних ресурсів України й базована при цьому на деструктивних соціально-політичних підставах - вона перетворилася на ділі в чинник паралізації творчих сил і розвоєвих можливостей України. Рациональне використання економічної потенції України й доцільне згармонізування розвитку її народного господарства з інтересами нації, - стануть можливими лише при умові звільнення від окупацій та відновлення її самостійної державності".

І врешті автор "Націократії" заторкає ті завдання в ділянці економічної політики, які стануть перед майбутнім проводом української держави. Його заходи повинні звернутися в таких напрямках: "1/ повільної перебудови існуючих в Україні різноманітних економічних форм і соціальних відносин в одну загальну націократичну систему; 2/ забезпечення державі й українському населенню панівних позицій в національній економіці; 3/ гармонійної розбудови всіх потрібних для економічної самовистарчальності країни галузей народного господарства". Це повинно статися на засаді сполуки наступних елементів: "1/ засади п'янової економіки; 2/ державного, приватного і кооперативного капіталу, цебто націоналізованої, приватної і громадської власності на засоби господарського виробництва; 3/ широкої, хоч і контрольованої державою, самої діяльності населення в ділянках господарського виробництва й торговельного обміну".

Книжку "Україна в цифрах", якої поява в нинішній час є особливою заслугою Українського Національного Об'єднання, повинен не тільки прочитати кожний українець, але й мати її в своїй бібліотеці. Бо справді має рацію автор, коли пише /в передмові/: "В нас часто говориться, що Україна велика й багата. Але більшість українців не здає собі справи з кількісних вимірів величини й багатств нашої батьківщини".